

Adolygiad o Reoli Datblygu a Gorfodaeth Cynllunio – Cyngor Sir Ynys Môn

Blwyddyn archwilio: 2022-23

Dyddiad cyhoeddi: Mehefin 2023

Cyfeirnod y ddogfen: 3520A2023

Paratowyd y ddogfen hon ar gyfer defnydd mewnol Cyngor Sir Ynys Môn fel rhan o waith a gyflawnir yn unol ag Adran 17 Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 (Deddf 2004). Gallai hefyd oleuo astudiaeth ar gyfer gwella gwerth am arian dan adran 41 Deddf 2004, a/neu archwiliad a gyflawnir gan yr Archwilydd Cyffredinol dan adran 15 Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Ni chymerir unrhyw gyfrifoldeb gan yr Archwilydd Cyffredinol na staff Archwilio Cymru mewn perthynas ag unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog neu gyflogai arall yn eu cymhwyster unigol, nac mewn perthynas ag unrhyw drydydd parti.

Os ceir cais am wybodaeth y gall y ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer o ran trin ceisiadau a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partiön perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru ac Archwilio Cymru yn drydydd partiön perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon at Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg. This document is also available in English.

Cynnwys

Mae'r Cyngor wedi cryfhau capasiti a diwylliant ei wasanaeth cynllunio ond mae arno angen mwy o gydnerthedd i oresgyn ansicrwydd yn y dyfodol

Adroddiad cryno	4
Adroddiad manwl	8
Mae gan y Cyngor drefniadau corfforaethol sydd wedi hen ennill eu plwyf i fonitro a dysgu o brofiadau blaenorol, ac mae wedi buddsoddi yn y gwasanaeth cynllunio i fynd i'r afael â pherfformiad gwael	8
Mae'r Cyngor wedi gwella capasiti a morâl o fewn y gwasanaeth, ond mae angen iddo ddatblygu a chadw ei weithlu er mwyn cynnal y cynnydd hwn	10
Mae heriau sylweddol yn creu risg o danseilio cydnerthedd y gwasanaeth yn y tymor canolig a hir	17

Adroddiad cryno

Crynodeb

Yr hyn y gwnaethom ei adolygu a pham

- 1 Fel rhan o raglen waith yr Archwilydd Cyffredinol ar gyfer 2022-23 fe wnaethom adolygu'r gwasanaeth rheoli datblygu a gorfodaeth cynllunio yng Nghyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor).¹
- 2 Mae gwasanaethau cynllunio'n effeithio ar bawb. Maent yn gwneud cyfraniad mawr at gefnogi datblygiad cartrefi newydd, gwarchod asedau naturiol, creu cyfleoedd cyflogaeth, ysgogi adfywio a datblygu economaidd, a gwella seilwaith lleol. Felly mae'r penderfyniadau a wneir gan awdurdodau cynllunio lleol yn effeithio'n uniongyrchol ar ein cymunedau – gan drefnu ein llesiant a'n hansawdd bywyd, yn awr ac yn y dyfodol. I'r gwrthwyneb, gall gwasanaethau cynllunio â pherfformiad gwael danseilio sut y mae lleoedd yn edrych ac yn teimlo a hynny'n sylweddol.
- 3 Mae gwasanaethau cynllunio Ynys Môn wedi bod trwy ychydig o flynyddoedd anodd. Roedd perfformiad yn erbyn metrigau allweddol mewn perthynas ag amseroldeb ac ansawdd penderfyniadau cynllunio'n adlewyrchu gwasanaeth a oedd dan bwysau. Ac roedd gorfodaeth cynllunio – swyddogaeth allweddol i gynnal uniondeb y system gynllunio – yn cael trafferth ymdopi.
- 4 Diben yr adolygiad hwn oedd asesu sut y mae'r Cyngor yn mynd i'r afael â'r heriau o ran perfformiad a chydnerthedd yn ei wasanaeth rheoli datblygu a gorfodaeth cynllunio.
- 5 Mae dwy ran i gefndir yr adolygiad hwn:
  - yn gyntaf, yn 2019 fe gyhoeddodd ni adroddiad cenedlaethol ar y system gynllunio yng Nghymru.² Fe ganolbwyntiodd yr adolygiad cenedlaethol ar bob agwedd ar awdurdodau cynllunio lleol ac fe wnaeth asesu'r cynnydd o ran rhoi Deddf Cynllunio (Cymru) 2014 (y Ddeddf) ar waith. Ar y cyfan, amlygodd system gynllunio a oedd yn cael trafferth gwireddu uchelgeisiau'r Ddeddf a rhoi polisi cenedlaethol ar waith.³ Yn benodol o ran rheoli datblygu, canfuom fod capasiti dan bwysau, fod awdurdodau cynllunio'n cael trafferth cyflawni swyddogaethau allweddol, a bod cynnydd cyfyngedig wedi cael ei wneud i wella cydnerthedd. Fe wnaeth yr adroddiad nifer o argymhellion a oedd wedi'u bwriadu i fynd i'r afael â'r gwendidau hyn.

¹ Rheoli datblygu yw'r swyddogaeth gynllunio sy'n ymwneud â phenderfynu a yw ceisiadau cynllunio'n cael eu cymeradwyo. Mae gorfodaeth cynllunio'n ymdrin ag achosion o dorri rheolaeth gynllunio.

² [Effeithiolrwydd awdurdodau cynllunio lleol yng Nghymru, Archwilydd Cyffredinol Cymru, 2019](#)

³ [Mae Polisi Cynllunio Cymru \(PCC\) yn disgrifio polisiâu defnydd tir Llywodraeth Cymru.](#)

- yn ail, fe gynhaliodd y Cyngor adolygiad mewnol o'i wasanaeth cynllunio rhwng mis Gorffennaf a mis Medi 2019 mewn ymateb i berfformiad gwael ar draws ystod o ddangosyddion cenedlaethol. Yn dilyn ei adolygiad, argymhellodd adroddiad y Cyngor fod cynllun gwella ar gyfer y swyddogaeth gynllunio'n cael ei baratoi i fynd i'r afael â gwendidau hirsefydlog yn y gwasanaeth cynllunio. Roedd y cynllun gwella hefyd yn ceisio mynd i'r afael â'r argymhellion yn adroddiad cenedlaethol Archwilio Cymru yn 2019.
- 6 Fe gynhaliom ni'r adolygiad hwn yn ystod y cyfnod rhwng mis Medi 2022 a mis Ionawr 2023. Roedd ein methodoleg yn cynnwys:
- adolygiad o ddogfennau allweddol
  - dadansoddiad o ddata ar berfformiad
  - cyfweiliadau gyda swyddogion ac Aelodau Etholedig yn y Cyngor, a chyda chynrychiolwyr o [Penderfyniadau Cynllunio ac Amgylchedd Cymru a'r Sefydliad Cynllunio Trefol Brenhinol yng Nghymru](#).

Yr hyn a ganfuom

- 7 Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn: **A oes gan y Cyngor wasanaeth rheoli datblygu a gorfodaeth cynllunio effeithiol a chydnerth?**
- 8 Ar y cyfan, canfuom fel a ganlyn: **Mae'r Cyngor wedi cryfhau capasiti a diwylliant ei wasanaeth cynllunio ond mae arno angen mwy o gydnerthedd i oresgyn ansicrwydd yn y dyfodol.** Mae'r adroddiad hwn wedi'i strwythuro'n seiliedig ar ein casgliadau ategol:
- mae gan y Cyngor drefniadau corfforaethol sydd wedi hen ennill eu plwyf i fonitro a dysgu o brofiadau blaenorol, ac mae wedi buddsoddi yn y gwasanaeth cynllunio i fynd i'r afael â pherfformiad gwael.
  - mae'r Cyngor wedi gwella capasiti a morâl o fewn y gwasanaeth, ond mae angen iddo ddatblygu a chadw ei weithlu er mwyn cynnal y cynnydd hwn.
  - mae heriau sylweddol yn creu risg o danseilio cydnerthedd y gwasanaeth yn y tymor canolig a hir.

Argymhellion

Arddangosyn 1: argymhellion

Mae'r tabl isod yn disgrifio'r argymhellion yr ydym wedi'u hadnabod yn dilyn yr adolygiad hwn.

Argymhellion

Gwella'r gwasanaeth

A1: Mae Rhan 1 o'r adroddiad hwn yn amlygu cynnydd cymysg o ran cyflawni camau gweithredu allweddol o fewn cynllun gwella'r gwasanaeth sydd wedi'u bwriadu i feithrin cydnerthedd. Rydym yn argymhell:

- bod y Cyngor yn gwerthuso cynllun gwella'r gwasanaeth i adnabod meysydd allweddol y mae'n dal heb gyflawni'r camau gweithredu ynddynt, gan sicrhau bod cyfleoedd i wella perfformiad, cydnerthedd ac enw da'n cael eu cymryd a'u hymgorffori mewn ffyrdd o weithio yn y dyfodol.

Bydd hyn hefyd yn galluogi'r Cyngor i fynd i'r afael â'r cyfleoedd ar gyfer gwella a amlygir yn yr adroddiad hwn, gan helpu i wella cydnerthedd y gwasanaeth.

Monitro risg

A2: Mae Rhan 3 o'r adroddiad hwn yn amlygu cyfleoedd i wella sut y mae'r Cyngor yn adnabod ac yn lliniaru risgiau penodol i'r gwasanaeth. Rydym yn argymhell:

- bod y Cyngor yn cryfhau ei drefniadau sganio'r gorwel, gan sicrhau ei fod yn cydnabod yr heriau yn y tymor byr, canolig a hir sy'n wynebu'r gwasanaeth cynllunio yn ei gofrestr risgiau.

Bydd hyn yn gwella gallu'r Cyngor i lliniaru rigiau ac ymateb iddynt.

Cynllunio adnoddau

A3: Yn Rhan 2 o'r adroddiad hwn rydym yn amlygu cyfleoedd i wella sut y mae'r Cyngor yn darparu adnoddau ar gyfer gwasanaethau a arweinir gan y galw. Rydym yn argymhell:

- bod y Cyngor yn defnyddio data ar y galw a chyllid yn awr ac yn y dyfodol i oleuo penderfyniadau ynglŷn â'r adnoddau a ddyrennir i'r gwasanaethau rheoli datblygu a gorfodaeth cynllunio.

Bydd hyn yn gwella sut y mae'r Cyngor yn ystyried risgiau wrth ddarparu adnoddau ar gyfer gwasanaethau.

Argymhellion

Meithrin sgiliau a phrofiad

A4: Mae rhannau 1 a 2 o'r adroddiad hwn yn cyfeirio at ddibyniaeth y Cyngor ar nifer fach o rolau arbenigol mewn meysydd allweddol o fewn y gwasanaeth cynllunio. Rydym yn argymhell:

- bod y Cyngor yn cynnal archwiliad o sgiliau i adnabod arbenigaethau allweddol y mae eu hangen yn y gwasanaeth, i oleuo'i strategaeth rheoli'r gweithlu, gan gynnwys darpariaeth barhaus o ran hyfforddiant a datblygiad. Lle mae'r sgiliau hyn yn perthyn i grŵp bach o staff ar hyn o bryd, dylai'r Cyngor ystyried rhoi'r cyfle i eraill eu caffael i ddatblygu eu profiad.

Bydd hyn yn cryfhau trefniadau parhad busnes y Cyngor ac yn gwella cydnerthedd.

Adroddiad manwl

Mae'r Cyngor wedi cryfhau capasiti a diwylliant ei wasanaeth cynllunio ond mae arno angen mwy o gydnerthedd i oresgyn ansicrwydd yn y dyfodol

Mae'r Cyngor wedi mynd i'r afael â pherfformiad gwael

- 9 Mae gan y Cyngor drefniadau corfforaethol sydd wedi hen ennill eu plwyf i fonitro a dysgu o brofiadau blaenorol, ac mae wedi buddsoddi yn y gwasanaeth cynllunio i fynd i'r afael â pherfformiad gwael.
- 10 Mae'r 25 o awdurdodau cynllunio lleol yng Nghymru⁴ yn adrodd ar eu perfformiad yn erbyn 19 o fesurau cenedlaethol. Mae'r rhain yn cofnodi perfformiad mewn perthynas â phum maes eang: llunio polisïau, effeithlonrwydd prosesau penderfynu, ansawdd penderfyniadau, ymgysylltu a gorfodaeth. Gyda'i gilydd, mae'r mesurau'n darparu darlun o berfformiad ledled Cymru ac yn ei gwneud yn bosibl cymharu rhwng awdurdodau.⁵
- 11 Dengys y data cymharol diweddaraf i gael ei gyhoeddi fod y Cyngor, yn 2018-19, yn perfformio'n waeth na'r rhan fwyaf o awdurdodau cynllunio eraill, ar lawer o'r dangosyddion perfformiad allweddol. Mae dadansoddiad meincnodi a grynhoir yn **Arddangosyn 2** yn dangos safle'r Cyngor mewn perthynas â'r 24 o awdurdodau cynllunio lleol eraill yn 2018-19.

Arddangosyn 2: perfformiad y Cyngor yn erbyn dangosyddion cenedlaethol allweddol yn 2018-19

Mae'r tabl isod yn nodi safle'r Cyngor yn 2018-19 ar ôl meincnodi ei berfformiad yn erbyn yr awdurdodau cynllunio lleol eraill yng Nghymru, ar gyfer saith dangosydd allweddol. At ddiben y dadansoddiad hwn, mae'r safle cyntaf yn adlewyrchu'r un â'r perfformiad gorau a'r 25ain safle yw'r un â'r perfformiad gwaethaf.

Dangosydd perfformiad allweddol	Safle Ynys Môn /25 yn 2018-19
Canran yr holl geisiadau y penderfynwyd arnynt o fewn y cyfnodau amser gofynnol	20 ^{fed}
Canran yr apelau a gafodd eu gwrthod	5 ^{ed}
Canran yr achosion gorfodi yr ymchwiliwyd iddynt o fewn 84 diwrnod	25 ^{ain}

⁴ Mae'r 25 o awdurdodau cynllunio lleol yng Nghymru'n cynnwys y 22 o awdurdodau unedol a'r tri awdurdod Parc Cenedlaethol.

⁵ [Fframwaith Perfformiad Cynllunio, Llywodraeth Cymru](#)

Dangosydd perfformiad allweddol

Safle Ynys Môn /25 yn 2018-19

Amser a gymerwyd ar gyfartaledd i benderfynu ar yr holl geisiadau mewn diwrnodau	19 ^{eg}
Canran y penderfyniadau a wnaed gan Aelodau yn groes i gyngor swyddogion	19 ^{eg}
Canran y ceisiadau y penderfynwyd arnynt dan bwerau wedi'u dirprwyo	22 ^{ain}
Canran y ceisiadau "mawr" y penderfynwyd arnynt o fewn y cyfnodau amser gofynnol	17 ^{eg}

Ffynhonnell: Dadansoddiad Archwilio Cymru o ddata Llywodraeth Cymru ar berfformiad⁶

- 12 Ar hyn o bryd, cyfyngedig yw gallu awdurdodau cynllunio lleol i feincnodi eu perfformiad. Nid yw Llywodraeth Cymru wedi aildddechrau cyhoeddi data ar berfformiad gwasanaeth-benodol eto ers iddi roi'r gorau i hynny yn ystod y pandemig, gyda'r data cymharol diweddaraf sydd ar gael yn gyhoeddus yn ddata ar gyfer 2018-19. Er bod hyn yn cyfyngu ar y gallu i gymharu ag awdurdodau eraill, mae uwch swyddogion ac Aelodau Etholedig Ynys Môn yn pwysleisio gwerth cymharu yn erbyn data lleol hanesyddol ac yn defnyddio gwybodaeth o'r fath yn rheolaidd i fonitro perfformiad.
- 13 Mae gan y Cyngor systemau da i adnabod gwasanaethau sydd dan bwysau. Trwy ei fframwaith cynllunio corfforaethol a rheoli perfformiad, cydnabu'r Cyngor yr angen i gael dealltwriaeth well am faterion a oedd yn ymwneud â pherfformiad gwael y gwasanaeth cynllunio ac i fynd i'r afael â'r materion hynny. Mae cerdyn sgorio corfforaethol y Cyngor yn cynnwys tri o'r 19 o ddangosyddion perfformiad cynllunio cenedlaethol ac fe'i hadolygir yn chwarterol gan y Pwyllgor Gwaith⁷.
- 14 Gweithredodd y Cyngor mewn modd pendant i fynd i'r afael â pherfformiad gwael y gwasanaeth cynllunio. Ac yntau wedi canfod bod y gwasanaeth dan bwysau, yn 2019 fe gynhaliodd y Cyngor adolygiad manwl o'r swyddogaeth gynllunio. Fe wnaeth yr adolygiad amlygu materion o ran capasiti, morâl, systemau a phrosesau monitro. Arweiniodd yr adolygiad mewnol at ddatblygu cynllun gwella ar gyfer y gwasanaeth.
- 15 Cymysg fu cynnydd y Cyngor o ran rhoi'r cynllun gwella ar waith. Roedd y mwyafrif o'r 24 o gamau gweithredu penodol yn y cynllun i fod i ddigwydd cyn diwedd blwyddyn ariannol 2019-20. Er gwaethaf hyn, cyfyngedig oedd y cynnydd a wnaed gan y Cyngor gyda llawer o'r camau gweithredu hyn cyn cyhoeddi'r cyfyngiadau symud tuag at ddiwedd mis Mawrth 2020. Wedi hynny, rhoddwyd blaenoriaeth i'r newid i weithio o bell a'r pwysau digynsail ar y Cyngor i ymateb i'r pandemig a

⁶ [Adroddiadau blynyddol ar berfformiad gwasanaethau cynllunio, Llywodraeth Cymru](#)

⁷ [Manylion Pwyllgor: Pwyllgor Gwaith, Cyngor Sir Ynys Môn](#)

chefnogi cymunedau, gan gwtogi ar unrhyw gynnydd sylweddol o ran rhoi'r cynllun gwella ar waith.

- 16 Fodd bynnag, roedd rai datblygiadau allweddol yn golygu bod y gwasanaeth cynllunio mewn sefyllfa dda i addasu i weithio o bell yn ystod y pandemig. Yn 2018-19 roedd y Cyngor wedi gwneud gwelliannau i systemau llif gwaith y gwasanaeth cynllunio, a helpodd dimau i reoli llwythi achosion swyddogion yn well. Mae'r systemau ar-lein yn welliant mawr yn y ffordd y mae'r timau cynllunio'n rheoli eu gwaith gan alluogi swyddogion i gael mynediad at eu llwythi achosion a chanlyn arni â hwy o bell, a brofodd yn hanfodol yn ystod y pandemig.
- 17 Mae'r gwasanaeth cynllunio'n dal i gael ei gefnogi'n dda gan Isadran TGCh y Cyngor ac fe amlygodd swyddogion yn gyson pa mor bwysig yw hi o ran datblygu a hwyluso systemau allweddol. Mae'r dangosfyrddau a systemau llif gwaith presennol wedi dod yn hanfodol i redeg y gwasanaeth cynllunio, gan gyfrannu at lefel dda o gydnerthedd byrdymor o ran parhad busnes. Fodd bynnag, canfuom mai dim ond un neu ddau o swyddogion allweddol sydd â'r medrusrwydd sy'n ofynnol i ddatblygu a chynnal a chadw'r systemau hyn. Gallai'r Cyngor wneud mwy i uwchsgilio eraill yn y maes yma i wella cydnerthedd ymhellach.

Mae'r Cyngor wedi gwella capasiti a morâl o fewn y gwasanaeth, ond mae angen iddo ddatblygu a chadw ei weithlu er mwyn cynnal y cynnydd hwn

Rheoli datblygu

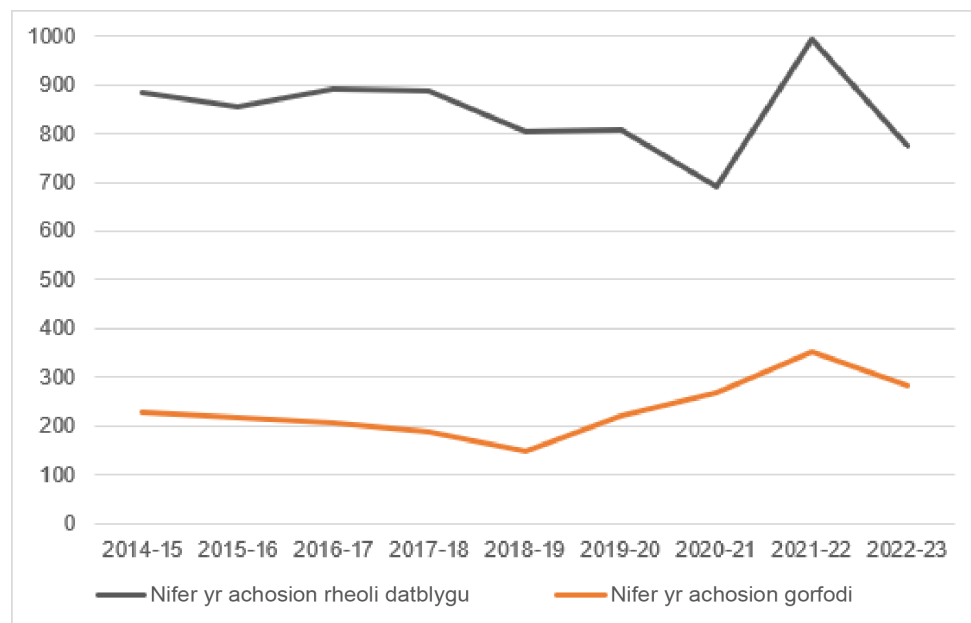
- 18 Mae'r Cyngor wedi sefydlogi'r gwasanaeth yn dilyn ei adolygiad mewnol. Yn dilyn trosiant sylweddol, erbyn hydref 2022 roedd y timau rheoli datblygu a gorfodaeth cynllunio ill dau wedi recriwtio'n llwyddiannus i bob swydd am y tro cyntaf mewn mwy na dwy flynedd. Fe wnaeth y Cyngor fuddsoddi'r £75,000 a ddyrannwyd fel cyllid i gyflawni'r cynllun gwella trwy greu dwy rôl 'Swyddog Cynllunio' am gyfnod penodedig o ddwy flynedd yn ei dîm rheoli datblygu. Mae'r Cyngor wedi buddsoddi hefyd mewn rôl Hyfforddai Cynllunio.
- 19 Mae llenwi swyddi gwag a chapasiti ychwanegol wedi golygu bod swyddogion yn teimlo dan gryn dipyn yn llai o bwysau a'u bod mewn sefyllfa well i allu cyflawni yn erbyn llwyth gwaith mwy dichonadwy. Mae hyn yn helpu timau i ganolbwyntio ar broses ceisiadau'n fwy effeithlon ac ar wneud penderfyniadau o ansawdd gwell. Mae'r cynnydd mewn capasiti'n helpu'r Cyngor i wneud cynnydd yn erbyn rhai, ond nid pob un, o'r meysydd gwella strategol a nodwyd yng nghynllun gwella'r gwasanaeth.
- 20 Fodd bynnag, trwy'r newidiadau hyn mewn personél, mae llawer o swyddogion profiadol wedi gadael y gwasanaeth. Yr her allweddol sy'n wynebu'r Cyngor yn awr yw cadw staff a chanolbwyntio ar ddatblygu sgiliau a phrofiad swyddogion.
- 21 Mae'r rolau Swyddogion Cynllunio newydd yn 'gam' rhwng rolau Cynorthwydd Cynllunio ac Uwch Swyddog Cynllunio ac yn darparu cyfleoedd i staff gamu

ymlaen yn eu gyrfa. Mae cadw staff a darparu cyfleoedd iddynt gamu ymlaen yn eu gyrfa'n heriau allweddol sy'n wynebu'r proffesiwn yn ei gyfanrwydd, fel a amlygwyd yn ein hadroddiad cenedlaethol yn 2019.⁸ Mae uwch swyddogion yn hyderus y bydd buddsoddi yn y swyddi newydd hyn yn arwain at newid sylweddol ym mherfformiad y gwasanaeth. Fodd bynnag, bydd angen i'r Cyngor ystyried y galw yn awr ac yn y dyfodol, a dangos effaith y broses ailstrwythuro dros dro hon i gyfiawnhau unrhyw fuddsoddiad parhaus.

- 22 Fe brofodd swyddogion ar draws y timau rheoli datblygu a gorfodaeth bwysau sylweddol o ran eu llwyth gwaith yn ystod y pandemig. Roedd hyn i'w briodoli i gynnydd sylweddol yn y galw ar y gwasanaeth cynllunio, ar y cyd â'r ffaith bod nifer o swyddi gwag yn y gwasanaeth ar adegau. Dywedodd rhai swyddogion fod ganddynt hyd at 60-70 o geisiadau yn eu llwythi achosion ar adegau – mwy na dwbl eu llwyth achosion arferol. Mae **Arddangosyn 3** yn dangos nifer y ceisiadau cynllunio a'r cwynion gorfodaeth a gafwyd ers 2014-15.

Arddangosyn 3: Y galw ar dimau rheoli datblygu a gorfodaeth y Cyngor rhwng 2014-15 a 2022-23

Mae'r graff hwn yn dangos nifer y ceisiadau rheoli datblygu a'r cwynion gorfodaeth y mae'r Cyngor wedi'u cael ers 2014-15.

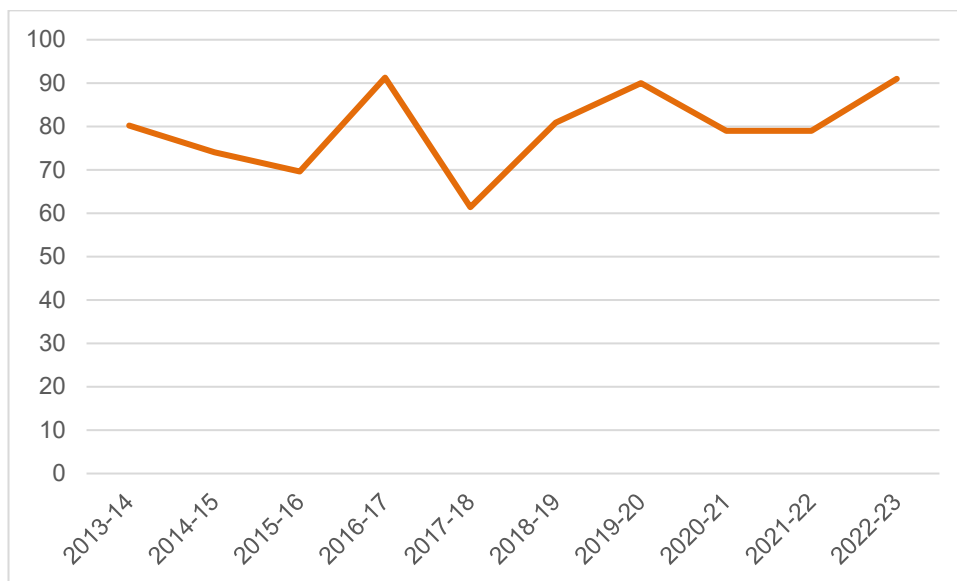
Ffynhonnell: [Adroddiadau blynyddol ar berfformiad gwasanaethau cynllunio, Llywodraeth Cymru](#) (hyd at 2018-19) a data'r Cyngor (ar ôl 2018-19)

⁸ [Effeithiolrwydd awdurdodau cynllunio lleol yng Nghymru, Archwilydd Cyffredinol Cymru, 2019](#)

23 Yng nghyd-destun galw cynyddol, fe arhosodd perfformiad yn erbyn metrigau effeithlonrwydd allweddol, megis cyfran yr holl geisiadau cynllunio y penderfynwyd arnynt o fewn y graddfeydd amser gofynnol, yn ystyfnig o sefydlog rhwng 2020-21 a 2021-22. Fodd bynnag, gyda lleihad yn y galw a gwasanaeth sy'n sefydlogi, mae **Arddangosyn 4** yn dangos bod perfformiad yn 2022-23 wedi gwella.

Arddangosyn 4: Canran yr holl geisiadau y penderfynwyd arnynt o fewn y cyfnodau amser gofynnol, rhwng 2013-14 a 2022-23

Mae'r graff hwn yn dangos cyfran yr holl geisiadau cynllunio y penderfynwyd arnynt o fewn y cyfnodau amser gofynnol. Mae Llywodraeth Cymru'n ystyried bod perfformiad yn 'dda' os penderfynwyd ar 80% neu ragor o geisiadau o fewn y cyfnodau amser gofynnol. Mae'r Cyngor wedi mynd ymhellach trwy sefydlu targed lleol, sef penderfynu ar 90% neu ragor o fewn y cyfnodau amser gofynnol. Cyrhaeddodd y targed perfformiad hwn yn 2022-23.

Ffynhonnell: [Adroddiadau blynyddol ar berfformiad gwasanaethau cynllunio, Llywodraeth Cymru](#) (hyd at 2018-19) a data'r Cyngor (ar ôl 2018-19)

- 24 Mae ffocws o'r newydd ar effeithlonrwydd a gwella perfformiad yn y gwasanaeth cynllunio. Ysgogir y diwylliant hwn gan reolwyr yn y gwasanaeth sy'n cynorthwyo swyddogion i reoli eu llwythi achosion yn well a phrosesu ceisiadau mewn modd amserol. Mae enghreifftiau o hyn yn cynnwys:
- cyfathrebu eglur gydag asiantau cynllunio lleol i ofyn iddynt gyflwyno ceisiadau gyda'r holl wybodaeth angenrheidiol, i sicrhau eu bod yn gallu cael eu prosesu mor effeithlon â phosibl gan y Cyngor.

- mwy o ffocws ar sicrhau 'estyniadau amser'⁹ ar gyfer ceisiadau perthnasol.
- camau sicrhau ansawdd a chymeradwyo eglur ar gyfer yr holl geisiadau, a ategir gan lifoedd gwaith sydd wedi gwreiddio'n dda, gyda hynny'n cael ei hwyluso gan waith i foderneiddio a gwneud gwelliannau i systemau TGCh. Mae hyn yn cynnwys cyngor a chymorth i gynorthwywyr cynllunio, swyddogion cynllunio ac uwch swyddogion cynllunio wrth brosesu ceisiadau
- gwreiddio diwylliant o ddysgu – mae timau'n cynnal cynadleddau achosion wythnosol i drafod ceisiadau ar y cyd a goleuo penderfyniadau allweddol, gan helpu swyddogion i ddysgu 'yn y swydd'. Mae swyddogion hefyd yn cael y cyfle i weithio ar geisiadau cymhleth ac weithiau rhai mawr fel rhan o'u datblygiad.

- 25 Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd sylweddol o ran gwella morâl a datblygu ethos 'un tîm'. Er enghraifft, mae'r tîm rheoli datblygu wedi'i strwythuro'n ddau is-dîm, sy'n adlewyrchu ardaloedd. Mewn blynyddoedd blaenorol roedd yr is-dimau hyn yn tueddu i weithredu mewn seilios heb ryw lawer o rannu gwybodaeth a chapasiti rhwng y ddau. Mewn cyferbyniad, er bod ceisiadau'n dal i gael eu prosesu gan yr is-dimau yn ôl yr un ffiniau daearyddol, fe wnaeth swyddogion amlygu'n gyson sut y mae ethos un tîm yn cael ei wreiddio ac yn helpu i greu mwy o gydnerthedd – er enghraifft, gyda swyddogion yn rhannu beichiau'r llwythi achosion ac yn cefnogi datblygiad ei gilydd. Ceir cefnogaeth a chydabyddiaeth i bwysigrwydd strategol cynllunio ar lefel arweinyddiaeth gorfforaethol hefyd.
- 26 Mae'r Cyngor yn rheoli'r galw ar y gwasanaeth. Yn ddiweddar mae wedi datblygu porth cynllunio ar-lein i leihau'r galw ar amser swyddogion trwy ddarparu mynediad rhwyddach at wybodaeth i ddinasyddion am geisiadau cynllunio. Er ei fod yn un o'r awdurdodau cynllunio lleol olaf yng Nghymru i wneud hyn¹⁰, mae lansio [Map Môn](#) bellach yn galluogi ymgeiswyr a dinasyddion i weld gwybodaeth sy'n ymwneud â chynllunio a rheoli adeiladu ar gyfer eu hardaloedd. Fe wnaeth swyddogion ac Aelodau amlygu effaith gadarnhaol hyn, o ran rhyddhau amser swyddogion rhag gorfod ymateb i ymholiadau ac o ran trefnu bod rhagor o wybodaeth ar gael yn agored i'r cyhoedd. Mae'r Cyngor hefyd yn rheoli'r galw trwy flaenoriaethu cyngor cyn ymgeisio i ymgeiswyr posibl. Mae'r cyngor hwn yn canolbwyntio ar wella ansawdd ceisiadau y mae'r Cyngor yn eu cael wedi hynny, gan ei gwneud yn bosibl eu prosesu'n gyflymach ac yn fwy effeithlon.
- 27 Mae'n anrffod bod y [Pwyllgor Cynllunio a Gorchmynion](#) (y Pwyllgor) yn gallu effeithio ar amseroldeb prosesu ceisiadau. Mae cynllun dirprwyo'r Cyngor yn nodi'r sail ar gyfer y mathau o geisiadau y mae swyddogion yn penderfynu arnynt dan

⁹ Pan fo angen gwybodaeth ychwanegol i brosesu cais, gall y 'cloc' sy'n mesur nifer y diwrnodau a gymerir i brosesu ceisiadau gael ei atal i adlewyrchu'r amser a gymerir gan bartïon allanol i ymateb i'r ceisiadau hyn. Rhaid i hyn gael ei gytuno gan yr holl bartïon ac nid oedd wastad yn cael ei sicrhau mewn blynyddoedd blaenorol.

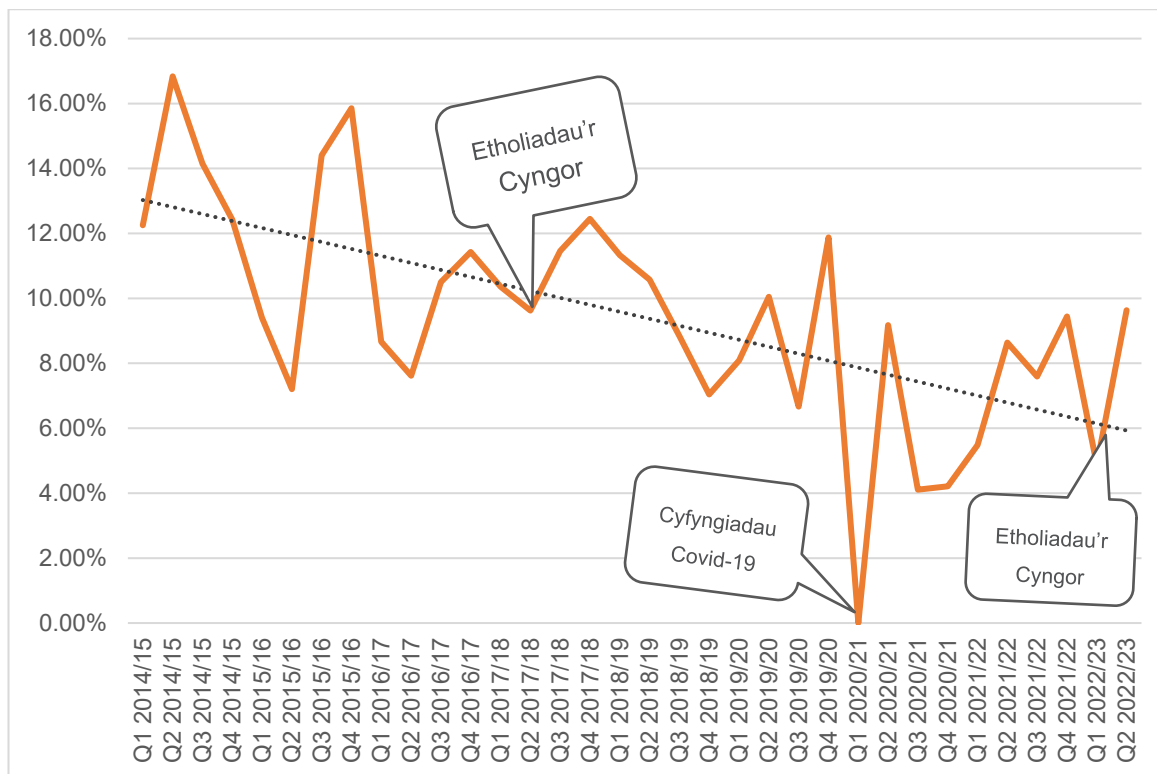
¹⁰ Fe wnaethom [nodi yn ein hadroddiad yn 2019](#) bod y Cyngor yn un o ddau awdurdod cynllunio lleol yn unig yng Nghymru nad oeddent yn darparu gwybodaeth ar-lein am geisiadau cynllunio ar y pryd.

bwerau wedi'u dirprwyo. Pan fo ceisiadau'n cael eu hystyried gan y Pwyllgor mae angen rhagor o waith gan swyddogion – er enghraifft, drafftio adroddiadau sy'n disgrifio cefndir y cais a'r penderfyniad arfaethedig. Yn Ynys Môn, oddeutu 90% fu cyfran y ceisiadau y penderfynwyd arnynt gan swyddogion dan bwerau wedi'u dirprwyo dros y saith mlynedd ddiwethaf.¹¹ Mae **Arddangosyn 5** yn dangos yr amrywiadau chwarterol dros amser, a sut y gall gwahanol ffactorau ddylanwadu ar nifer y ceisiadau a gaiff eu hystyried gan y Pwyllgor. Mae hyfforddiant rheolaidd a pharhaus i Aelodau Etholedig yn bwysig i sicrhau dealltwriaeth gyson am eu rôl mewn perthynas â chynllunio, ac i helpu i sicrhau bod y Pwyllgor yn canolbwyntio ar y mathau mwyaf priodol o geisiadau – h.y. ar raddfa fawr, cymhleth neu ddadleuol.

¹¹ [Adroddiadau blynyddol ar berfformiad gwasanaethau cynllunio, Llywodraeth Cymru](#)

Arddangosyn 5: cyfran y ceisiadau cynllunio y penderfynwyd arnynt gan Bwyllgor Cynllunio a Gorchmynion y Cyngor, fesul chwarter ers 2014-15

Mae'r graff hwn yn dangos sut y gall gwahanol ffactorau, megis trosiant yn aelodaeth y Pwyllgor, effeithio ar nifer y ceisiadau y mae'n eu hystyried. Ni chafodd unrhyw geisiadau eu hystyried gan y Pwyllgor yn ystod chwarter cyntaf 2020-21 oherwydd y pandemig.

Ffynhonnell: Dadansoddiad Archwilio Cymru o ddata'r Cyngor

Gorfodaeth cynllunio

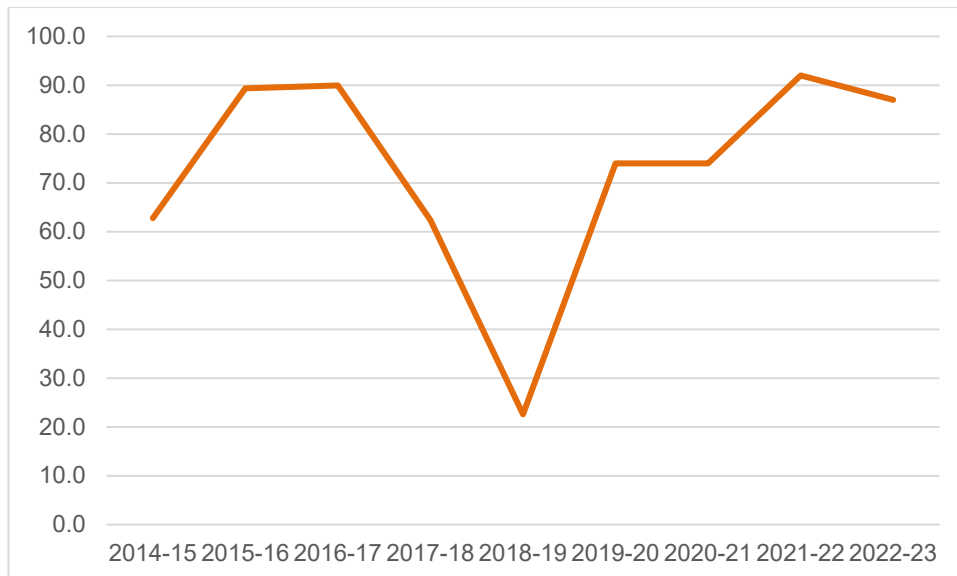
28 Mae'r Cyngor wedi ceisio cynyddu capasiti a meithrin ethos 'un tîm' cadarnhaol yn ei wasanaeth cynllunio; fodd bynnag, mae'r gwelliannau hyn yn gyfyngedig gan mwyaf i'r tîm rheoli datblygu. Mae perfformiad y Cyngor o ran gweithgarwch gorfodi wedi bod yn arbennig o wael mewn blynyddoedd blaenorol. Er enghraifft, mae **Arddangosyn 2** yn dangos mai'r Cyngor oedd yr awdurdod cynllunio lleol â'r perfformiad gwaethaf yng Nghymru yn 2018-19 lle'r oedd effeithlonrwydd wrth ymdrin ag achosion gorfodi yn y cwestiwn, ac roedd hyn o bell ffordd.¹² Cafodd swyddi gwag a chyfnodau o absenoldeb oherwydd salwch effaith sylweddol ar allu'r tîm bach i ymdrin â phwysau llwythi achosion.

¹² [Adroddiad Blynyddol ar Berfformiad Gwasanaethau Cynllunio 2018-19, Llywodraeth Cymru, Rhagfyr 2019](#)

29 Fodd bynnag, gyda phrosesau recriwtio diweddar a phob swydd yn y tîm bellach wedi'i llenwi, mae'r tîm gorfodi wedi gallu mabwysiadu dull Gorchwyl a Gorffen i flaenoriaethu ôl-groniad o achosion cymhleth, gan arwain at welliant sylweddol mewn perfformiad. Mae'r gwelliant hwn hefyd wedi digwydd yn erbyn cefnlen o gynnydd yn y galw, fel a ddangosir yn **Arddangosyn 3**. Mae **Arddangosyn 6** yn dangos y data ar berfformiad sy'n adlewyrchu effeithlonrwydd y Cyngor wrth ymdrin ag achosion gorfodi o fewn y cyfnodau amser gofynnol.

Arddangosyn 6: Canran yr achosion gorfodi yr ymchwiliwyd iddynt o fewn 84 diwrnod, ers 2013-14

Mae'r graff hwn yn dangos gwelliant sylweddol mewn perfformiad ers 2018-19, pan oedd perfformiad y Cyngor yn waeth nag unrhyw awdurdod cynllunio lleol arall yng Nghymru mewn perthynas â'r dangosydd hwn. Mae Llywodraeth Cymru'n ystyried bod unrhyw beth uwch nag 80% yn berfformiad gorfodi 'da'.

Ffynhonnell: Adroddiad blynyddol ar berfformiad gwasanaethau cynllunio, Llywodraeth Cymru (hyd at 2018-19) a data'r Cyngor (ar ôl 2018-19)

30 Er gwaethaf gwelliannau mewn perfformiad, mae diffyg cydnerthedd gan y tîm gorfodi. Mae gorfodaeth cynllunio'n weddol ddatgysylltiedig oddi wrth y tîm rheoli datblygu ac yn nodweddiadol mae'r gwaith yn galw am sgiliau ychydig yn wahanol, sy'n adlewyrchu natur y gwaith sydd â phwyslais ychydig bach yn wahanol ac sydd weithiau'n arwain at wrthdaro. Er gwaethaf hyn, byddai meithrin cysylltiadau agosach â'r tîm rheoli datblygu a gadael i swyddogion ehangach wneud gwaith gorfodi i helaethu eu profiad, yn helpu i wella cydnerthedd y tîm gorfodi.

31 Mae tri swyddog yn gwneud gwaith gorfodaeth cynllunio yn y Cyngor, ni waeth faint o alw sydd. Er bod perfformiad wedi gwella, gall pwysau o ran llwythi gwaith gael effaith ar staff. Nid yw'r her hon yn unigryw i Ynys Môn – mae ymchwil a gyhoeddwyd gan y Sefydliad Cynllunio Trefol Brenhinol (RTPI) yn amlygu bod llwythi gwaith annichonadwy a dim digon o staff yn gallu arwain hefyd at anallu i ateb y galw o du'r cyhoedd.¹³ Fe wnaeth ymchwil bellach gan RTPI Cymru ganfod bod bron i dri chwarter y cynllunwyr mewn awdurdodau cynllunio lleol yn teimlo'u bod dan ormod o bwysau sawl gwaith neu fwy yr wythnos.¹⁴ Yn allanol, mae galw heb ei ateb am wasanaeth gorfodi yn creu risg o danseilio uniondeb y system gynllunio.

Mae heriau sylweddol yn creu risg o danseilio cydnerthedd y gwasanaeth yn y tymor canolig a hir

32 Er bod gan y Cyngor gapasiti gwell yn ei wasanaeth cynllunio, mae heriau mawr ar y gorwel sy'n bygwth dadsefydlogi'r swyddogaeth. Caiff rhai o'r risgiau hyn eu rhestru isod.

- dirwyn yr uned bolisi ar y cyd â Chyngor Gwynedd i ben, a'r angen wedi hynny i gynhyrchu cynllun datblygu lleol (CDLI) newydd ar gyfer Ynys Môn. Mae'r [cynllun datblygu lleol ar y cyd presennol](#) i fod i ddod i ben ar 31 Rhagfyr 2026¹⁵ ac mae cynhyrchu CDLI newydd yn broses faith sy'n cymryd o leiaf dair blynedd a hanner. Felly mae'r Cyngor yn wynebu amserlen sy'n gryn her, ac ar adeg ein gwaith maes nid oedd wedi sefydlu uned bolisi i wneud y gwaith yma eto. Roedd swyddogion ac Aelodau'n hyderus y byddai tîm newydd yn cael ei sefydlu'n gyflym ac y byddai CDLI newydd yn cael ei gynhyrchu a'i fabwysiadu yn y ffrâm amser fer hon. Roeddent yn hyderus er bod cofrestrau risgiau'r Cyngor yn amlygu nifer o swyddi gwag, a bod anawsterau cyffredinol o ran recriwtio a chadw ar draws y gyfarwyddiaeth. Mae effaith bosibl hyn ar reoli datblygu a gorfodaeth yn sylweddol. Nod Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 oedd cryfhau'r dull sy'n dilyn cynllun ac yn amlwg, heb gynllun a fabwysiadwyd yn llawn, mae'r sail ar gyfer gwneud penderfyniadau da'n cael ei thanseilio'n llwyr.
- mae gan Ynys Môn hanes o geisio denu diddordeb datblygiadau ar raddfa fawr, genedlaethol a rhyngwladol sydd â'r potensial i drawsnewid rhagolygon economaidd yr ynys a rhanbarth ehangach Gogledd Cymru. Mae'r ffocws hwn yn parhau fel thema yng Nghynllun newydd y Cyngor 2023-2028. Mae prosiectau mawr o'r natur hon yn cynnig y potensial i effeithio ar reoli

¹³ [Planning Enforcement Resourcing, RTPI, Tachwedd 2022](#)

¹⁴ [The Big Conversation – Understanding the well-being of planners in Wales, RTPI Cymru, Ionawr 2023](#)

¹⁵ [Dyddiadau y bydd Cynllun Datblygu Lleol \(CDLI\) yn dod i ben: llythyr i awdurdodau lleol, Y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol, Llywodraeth Cymru, Medi 2020](#)

datblygu, pe bai pwysau recriwtio'n golygu bod gofyn ailflaenoriaethu llwythi gwaith swyddogion er mwyn sicrhau'r siawns orau o sicrhau'r datblygiadau hyn. Mae'r Cyngor yn amcanu at sicrhau cytundebau perfformiad cynllunio¹⁶ i helpu i ariannu'r beichiau ychwanegol o ran llwythi gwaith sy'n gysylltiedig â datblygiadau o'r fath, ond gall fod yn anodd recriwtio'n briodol i ôl-lenwi rolau gwag.

- un enghraifft o ddatblygiad ar raddfa ryngwladol a sicrhawyd yn ddiweddar yw'r Statws Porthladd Rhydd ar gyfer Ynys Môn.¹⁷ Mae porthladdoedd rhydd yn dileu rhwystrau i fasnach ac yn darparu hawddfreintiau sy'n symleiddio'r ffordd y gall busnesau weithredu. Mae rhoi'r trefniadau cynllunio gwlad a thref gofynnol ar waith, trwy Orchmynion Datblygu Lleol, yn flaenoriaeth i'r Cyngor a bydd yn broses sy'n mynd â llawer o amser ac adnoddau.
- mae cynllunio'n wasanaeth sy'n creu incwm.¹⁸ Gan hynny, gall llai o alw am y gwasanaeth cynllunio effeithio ar y Cyngor yn ariannol. Ar hyn o bryd mae'r gwasanaeth cynllunio'n cael 15% o'r incwm y mae'n ei greu. Gall yr incwm hwn fynd yn llai os yw'r hinsawdd economaidd sydd ohoni'n arwain at lai o alw. Mae hyn yn risg i reoli datblygu yn arbennig, pan fo llawer o'r gwelliannau mewn capasiti a morâl dros y blynyddoedd diwethaf wedi digwydd o ganlyniad i'r buddsoddiadau byrdymor mewn rolau newydd am gyfnod penodedig.
- gall newidiadau i ddeddfwriaeth a pholisi cynllunio¹⁹ i fynd i'r afael â materion sy'n ymwneud ag ail gartrefi arwain at gynnydd yn y galw ar y tîm gorfodi, sydd eisoes dan bwysau hyd eithaf ei gapasiti, os nad y tu hwnt i hynny.

33 Mae cyfle i'r Cyngor wella'i ddealltwriaeth am arwyddocâd yr heriau hyn a'u heffaith bosibl ar y gwasanaeth cynllunio. Er enghraifft, er bod y Cyngor yn dangos ymwybyddiaeth o'r datblygiadau allweddol hyn a'r cyfleoedd a gyflwynir ganddynt, nid oedd ei gofrestrau risgiau'n adlewyrchu dadansoddiad o'r heriau uchod ar adeg ein hadolygiad. Gallai trefniadau'r Cyngor ar gyfer sganio'r gorwel gael eu gwella i'w helpu i adnabod risgiau gwasanaeth-benodol ac i gynllunio'n briodol trwy sefydlu camau gweithredu lliniarol.

¹⁶ Prif ddiben CPC yw darparu fframwaith, y cytunwyd arno rhwng yr ACLI a'r ymgeisydd neu ymgeisydd posibl, ar gyfer y broses i ystyried cynnig datblygu mawr.

¹⁷ [Datganiad i'r Wasg: Cais Porthladd Rhydd llwyddiannus yn cynnig hwb economaidd i Ogledd Cymru, gwefan Cyngor Sir Ynys Môn, Mawrth 2023](#)

¹⁸ Caiff ffioedd cynllunio'u pennu'n genedlaethol gan Lywodraeth Cymru

¹⁹ [Datganiad Ysgrifenedig: Newidiadau i ddeddfwriaeth a pholisi cynllunio ar gyfer ail gartrefi a llety gosod tymor byr, Y Gweinidog Newid Hinsawdd, Medi 2022](#)

Archwilio Cymru

1 Cwr y Ddinas

Stryd Tindall

Caerdydd CF10 4BZ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English.
Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg.